ПрАТ «ВНЗ «МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»
Навчально-науковий інститут психології та соціальних наук
Кафедра психології

ЗАТВЕРДЖУЮ
Директор Навчально-наукового інституту психології та соціальних наук
_____ Яна РАЄВСЬКА
«30» 08 2024 р.

СХВАЛЕНО на засіданні кафедри філософії та суспільних дисциплін
Протокол № 1 від 30.08.2024 р.
Завідувач кафедри
_____ Тамара НИЧ

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ФІЛОСОФІЯ НАУКИ»

Галузь знань:	**05 Соціальні та поведінкові науки**
Спеціальність:	**053 Психологія**
Рівень вищої освіти:	**третій (освітньо-науковий) рівень**
Освітня кваліфікація:	**доктор філософії з психології**
Освітньо-наукова програма:	**Психологія**

Київ – МАУП – 2024

Загальна інформація про навчальну дисципліну

Назва навчальної дисципліни	Філософія науки
Шифр і назва спеціальності	053 Психологія
Освітньо-наукова програма	Психологія (підготовка докторів філософії)
Рівень вищої освіти	третій (освітньо-науковий) рівень вищої освіти
Статус дисципліни	обов'язкова (ОК2, цикл загальнонаукової (філософської) підготовки)
Кількість кредитів і годин	3 кредити ЄКТС / 90 годин. Денна форма: лекції – 34 год; практичні (семінарські) заняття – 10 год; самостійна робота – 46 год. Заочна форма: лекції – 8 год; практичні (семінарські) заняття – 4 год; самостійна робота – 78 год.
Термін вивчення дисципліни	1 курс, I семестр
Мова викладання	українська
Вид підсумкового контролю	екзамен
Сторінка дисципліни на сайті	https://maup.com.ua/ua/pro-akademiyu/instituti/imvsn/kafedra-psihologi/aspirant/silabusi17.html

Загальна інформація про викладача. Контактна інформація. Комунікація

Прізвище, ім'я, по батькові викладача	Мелков Юрій Олександрович
Науковий ступінь	Доктор філософських наук
Вчене звання	Професор
Посада	професор кафедри філософії та суспільних дисциплін
Дисципліни, які викладає НПП	Філософія науки та інновацій, Методологія, дизайн та етика наукових досліджень в інженерії програмного забезпечення, Основи наукових досліджень, Методологія наукових досліджень та академічна доброчесність
Напрями наукових досліджень	Філософія науки, філософія освіти, філософія гуманізму, філософія демократії, практична філософія.
Посилання на реєстри ідентифікаторів для науковців (ORCID, Google Scholar)	https://orcid.org/0000-0002-8186-0357 https://scholar.google.com.ua/citations?user=LQGHb-wAAAAJ https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57224948590
Портфоліо викладача на сайті кафедри / Інституту / Академії	https://maup.com.ua/ua/pro-akademiyu/instituti/imvsn/kafedra-filosofii-ta-suspilnih-disciplin/melkov.html
E-mail	uka7777@gmail.com
Контактний телефон	+380683510973
Телефон кафедри	+380 (44) 494 47 54

Комунікація зі здобувачами (e-mail, месенджери, консультації, очні зустрічі)	uka7777@gmail.com

Структура курсу

Анотація курсу. Навчальна дисципліна «Філософія науки» належить до обов'язкових освітніх компонентів (ОК2) освітньо-наукової програми «Психологія» підготовки докторів філософії за спеціальністю 053 «Психологія» та вивчається в І семестрі першого року навчання. Курс забезпечує загальнонаукову (філософську) підготовку, спрямовану на формування системного наукового світогляду дослідника: розуміння природи, структури та динаміки наукового знання, критеріїв науковості, моделей розвитку науки (К. Поппер, Т. Кун, І. Лакатос, П. Фейєрабенд, Л. Лаудан), типів наукової раціональності, специфіки соціогуманітарного та психологічного пізнання. Окремі теми присвячено філософсько-методологічним урокам кризи відтворюваності в психології, науці як соціальному інституту, етиці науки та відповідальності вченого (зокрема в умовах війни), взаємодії науки, технологій і суспільства в добу цифровізації та штучного інтелекту. Курс вибудовано так, щоб кожен здобувач сформулював і обґрунтував епістемологічні та ціннісні засади власного дисертаційного дослідження.

Предмет вивчення навчальної дисципліни: наука як особливий тип знання, діяльності та соціальний інститут; закономірності виникнення, функціонування й розвитку наукового знання; філософсько-методологічні та етичні проблеми сучасної науки, зокрема психології.

Мета курсу: сформувати у здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти системний науковий світогляд, філософсько-методологічну культуру та здатність до критичної рефлексії засад наукового пізнання, достатні для обґрунтування власної дослідницької позиції та відповідального здійснення наукової діяльності у сфері психології.

Завдання навчальної дисципліни:

- розкрити предмет, проблемне поле та функції філософії науки, місце науки в системі культури;
- сформувати уявлення про структуру та рівні наукового знання, співвідношення факту, закону, теорії, пояснення й розуміння;
- ознайомити з підходами до проблеми демаркації науки та ненауки і сформувати вміння застосовувати критерії науковості;
- розкрити основні моделі динаміки науки (К. Поппер, Т. Кун, І. Лакатос, П. Фейєрабенд, Л. Лаудан) та типи наукової раціональності;
- проаналізувати специфіку соціогуманітарного і психологічного пізнання, дискусію природничо-наукової та гуманітарної парадигм у психології;
- осмислити філософсько-методологічні уроки кризи відтворюваності в психології та альтернативні епістемологічні позиції (реалізм, конструктивізм);
- сформувати розуміння науки як соціального інституту, етосу науки, етичних засад досліджень і відповідальності вченого;
- розвинути здатність рефлексувати епістемологічні та ціннісні засади власного дисертаційного дослідження.

Пререквізити навчальної дисципліни: компетентності другого (магістерського) рівня вищої освіти з психології; знання з філософії, історії психології та методології психологічного дослідження в обсязі магістерської підготовки.

Постреквізити навчальної дисципліни: «Методологія і логіка наукового дослідження» (ОК3) та «Методологія і методи наукових психологічних досліджень» (ОК4), що вивчаються паралельно; «Сучасні наукові парадигми дослідження особистості» (ОК8); «Право інтелектуальної власності та академічна доброчесність у науковій діяльності» (ОК11); вибіркові дисципліни ВК2 («Епістемологія психологічного знання») та ВК3 («Сучасні дослідницькі програми в теоретичній та прикладній психології», «Міждисциплінарні моделі психологічних досліджень»); наукова складова ОНП – обґрунтування методологічних засад дисертації.

Програмні компетентності та результати навчання

Інтегральна компетентність (ІК)	ІК. Здатність продукувати нові ідеї, розв'язувати значущі комплексні проблеми професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності у сфері психології, застосовувати методологію наукової та педагогічної діяльності, а також проводити власне наукове дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення.
Загальні компетентності (ЗК)	ЗК1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу. ЗК4. Здатність розв'язувати комплексні проблеми психології на основі системного наукового світогляду та загального культурного кругозору із дотриманням принципів професійної етики та академічної доброчесності.
Програмні результати навчання (РН)	РН1. Мати передові концептуальні та методологічні знання щодо обраної для дослідження проблеми у сфері психології / на межі предметних галузей, а також дослідницькі уміння, достатні для проведення наукових і прикладних досліджень на рівні світових досягнень з психології. РН2. Розуміти загальні принципи та методи психології, а також методологію наукових досліджень, застосувати їх у власних дослідженнях у сфері психології та у викладацькій практиці.

Зміст навчальної дисципліни

№ теми	Назва теми	Денна форма, год.			Заочна форма, год.		
		Лекції	Практ.	СРС	Лекції	Практ.	СРС
Змістовий модуль 1. Наука як предмет філософського аналізу: структура, критерії, динаміка							
Тема 1	Філософія науки як галузь знання: предмет, проблеми, функції. Наука в системі культури.	4	1	5	1	–	8
Тема 2	Структура та рівні наукового знання: емпіричне і теоретичне; факт, закон, теорія; пояснення і розуміння.	4	1	5	1	–	8
Тема 3	Проблема демаркації: верифікаціонізм логічного позитивізму та фальсифікаціонізм К. Поппера. Наука і псевдонаука.	4	1	5	1	–	8
Тема 4	Динаміка науки: парадигми й наукові революції (Т. Кун), науково-дослідницькі програми (І. Лакатос), методологічний анархізм (П. Фейєрабенд), дослідницькі традиції (Л. Лаудан).	4	1	5	1	2	8

№ теми	Назва теми	Денна форма, год.			Заочна форма, год.		
		Лекції	Практ.	СРС	Лекції	Практ.	СРС
Тема 5	Типи наукової раціональності: класична, некласична, постнекласична. Наукова картина світу.	4	1	4	–	–	7
Модульна контрольна робота 1							
Змістовий модуль 2. Філософсько-методологічні та етичні проблеми психологічної науки							
Тема 6	Специфіка соціогуманітарного та психологічного пізнання: пояснення і розуміння, психофізична проблема, методологічний плюралізм.	2	1	4	1	–	8
Тема 7	Криза відтворюваності в психології та її філософсько-методологічні уроки. Реалізм і конструктивізм у психології.	4	1	5	1	–	8
Тема 8	Наука як соціальний інститут: наукова спільнота, етос науки (Р. Мертон), наукова комунікація, експертиза, наукометрія.	2	1	4	–	–	7
Тема 9	Етика науки і відповідальність ученого: цінності в науці, етика досліджень за участю людини, академічна доброчесність, наука в умовах війни.	4	1	5	1	2	8
Тема 10	Наука, технології та суспільство: цифровізація, штучний інтелект, відкрита наука. Перспективи розвитку психологічної науки в Україні.	2	1	4	1	–	8
Модульна контрольна робота 2							
Разом:		**34**	**10**	**46**	**8**	**4**	**78**

Форма підсумкового контролю – екзамен.

Методи навчання: проблемна та оглядова лекція, лекція-дискусія, лекція-візуалізація; семінар-дискусія; евристична бесіда; аналіз першоджерел (текстів К. Поппера, Т. Куна, І. Лакатоса, П. Фейєрабенда, Р. Мертона); кейс-метод (історичні епізоди розвитку психологічної науки, випадки невідтворюваних результатів і порушень етики); дебати; симуляційні завдання (круглий стіл філософів науки, експертна рада з демаркації, засідання комісії з етики наукових досліджень); філософсько-методологічне есе; рефлексивний аналіз власного дослідження.

Методи оцінювання: усний контроль (опитування, доповідь, участь у дискусії, дебатах і симуляціях); письмовий контроль (аналітичний огляд першоджерела, експертний висновок, есе); тестовий контроль (модульні контрольні роботи); екзамен; самооцінювання та взаємооцінювання.

Технічне обладнання та / або програмне забезпечення

Для якісного викладання та опанування курсу використовуються: навчальні аудиторії, обладнані мультимедійним проєктором і комп'ютерами; доступ до мережі Інтернет; наукова бібліотека Академії та доступ до наукометричних баз (Scopus, Web of Science); офіційний сайт МАУП (http://maup.com.ua) і система дистанційного навчання Академії; онлайн-платформи для відеокомунікації (для здобувачів заочної форми); електронні енциклопедії з філософії (Stanford Encyclopedia of Philosophy, Internet Encyclopedia of Philosophy), ресурс PhilPapers; програмне забезпечення для підготовки презентацій.

Форми і методи контролю

Контроль успішності здобувачів поділяється на поточний і підсумковий (семестровий). Поточний контроль охоплює роботу на семінарських заняттях, участь у симуляційних завданнях, самостійну роботу, модульні контрольні роботи та індивідуальне завдання (філософсько-методологічне есе).

Поточний контроль здійснюється під час семінарських занять і має на меті систематичну перевірку розуміння ключових концепцій філософії науки та вміння застосовувати їх до аналізу психологічного знання й власного дослідження. Формами поточного контролю є: усне опитування; доповідь; участь у дискусії, дебатах і симуляціях; аналітичний огляд першоджерела; експертний висновок; виконання завдань для самостійної роботи.

Методи поточного контролю: усний контроль (опитування, бесіда, доповідь, дебати, симуляція); письмовий контроль (аналітичний огляд, експертний висновок, есе); тестовий контроль; спостереження; проблемні ситуації.

Підсумковий (семестровий) контроль проводиться у формі екзамену. Підсумкова оцінка з дисципліни визначається як сума балів поточного контролю (до 60) та балів, отриманих на екзамені (до 40). Екзамен проводиться в усно-письмовій формі за екзаменаційними білетами.

Система оцінювання та вимоги

Система оцінювання ґрунтується на принципах об'єктивності, прозорості, гнучкості та високої диференціації. Оцінювання результатів навчання здійснюється за модульно-рейтинговою системою із застосуванням 100-бальної шкали: до 60 балів – поточний контроль, до 40 балів – екзамен.

Таблиця розподілу балів, які отримують здобувачі

Вид навчальної роботи	Змістовий модуль 1	Змістовий модуль 2	Разом
Робота на семінарських заняттях і самостійна робота	10	10	20
Участь у симуляційних завданнях	5	5	10
Модульна контрольна робота	10	10	20
Філософсько-методологічне есе	–	10	10
Разом за поточний контроль	**25**	**35**	**60**

Екзамен – до 40 балів. Загальна підсумкова оцінка – до 100 балів. Мінімальна сума балів, за якої дисципліна вважається успішно опанованою, становить 60.

Критерії оцінювання роботи на семінарських заняттях. Оцінюються: знання концепцій і першоджерел; коректність використання понятєвого апарату філософії науки; глибина аналізу та аргументованість власної позиції; уміння застосовувати філософсько-методологічні концепції до аналізу психологічного знання та власного дослідження; конструктивність участі в дискусії.

Критерії оцінювання участі в симуляційних завданнях (до 5 балів за модуль). Відповідність виступу рольовій позиції та концептуальна точність (до 2); аргументованість і якість полеміки (до 2); якість підсумкового продукту (експертного висновку, рішення комісії) (до 1).

Критерії оцінювання модульної контрольної роботи. Модульна контрольна робота виконується у письмовій (тестовій) формі та оцінюється до 10 балів. Оцінювання (частка правильно виконаних завдань): «відмінно» – понад 90 %; «дуже добре» – 82–89 %; «добре» – 75–81 %; «задовільно» – 68–74 %; «достатньо» – 60–67 %; «незадовільно» – менше 60 %. Відсутність роботи – 0 балів.

Критерії оцінювання філософсько-методологічного есе (10 балів). Есе на тему «Епістемологічні та ціннісні засади мого дисертаційного дослідження» обсягом 10–12 тис. знаків. Критерії: розкриття онтологічних і епістемологічних припущень дослідження та обраного типу раціональності (до 3); обґрунтування позиції з опорою на першоджерела (до 3); аналіз етичних ризиків і цінностей дослідження (до 2); логічність, оригінальність і дотримання академічної доброчесності (до 2).

Критерії оцінювання екзамену (до 40 балів). Екзаменаційний білет містить два теоретичні питання (до 15 балів кожне) та одне проблемне завдання (аналіз кейсу з історії або сучасної практики психологічної науки) (до 10 балів). Відповідь на теоретичне питання оцінюється за критеріями: повнота та точність розкриття змісту; володіння понятєвим апаратом; логічність і доказовість викладу; уміння пов'язати теоретичні положення з проблематикою власного дисертаційного дослідження. Практичне (проблемне) завдання оцінюється за критеріями: правильність аналізу ситуації; обґрунтованість рішення; коректність висновків. Умови допуску до екзамену та порядок його перескладання визначаються нормативними документами Академії.

Зведена шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою (для екзамену)	Для заліку
90–100	A	відмінно	зараховано
82–89	B	дуже добре	зараховано
75–81	C	добре	зараховано
68–74	D	задовільно	зараховано
60–67	E	достатньо	зараховано
35–59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
1–34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Політика курсу

Політика щодо академічної доброчесності. Викладання дисципліни ґрунтується на засадах академічної доброчесності відповідно до Закону України «Про освіту», Закону України «Про вищу освіту» та нормативних документів Академії (https://maup.com.ua/ua/navchannya-u-maup/akademichna-dobrochesnist.html). Письмові роботи, аналітичні матеріали та презентації мають бути оригінальними, супроводжуватися коректними покликаннями на першоджерела й перевіркою на текстові збіги. Порушеннями академічної доброчесності вважаються академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація, списування, обман, хабарництво, необ'єктивне оцінювання.

Політика відкритої академічної дискусії. Семінари та симуляції передбачають вільний обмін думками, зокрема з дискусійних світоглядних питань. Навчальна взаємодія ґрунтується на повазі до співрозмовника, критиці аргументів, а не особи, визнанні плюралізму наукових і

філософських позицій. Рольові позиції, які здобувач представляє в симуляціях, не ототожнюються з його особистими переконаннями.

Політика щодо відвідування, дедлайнів і перескладання. Відвідування занять є обов'язковим; пропущені заняття відпрацьовуються у визначений викладачем спосіб. Обов'язковою умовою зарахування є участь у симуляційних завданнях курсу (або виконання рівноцінного індивідуального завдання в разі пропуску з поважних причин). Індивідуальні завдання виконуються у встановлені терміни; роботи, подані з порушенням дедлайну без поважних причин, можуть оцінюватися зі зниженням балів. Перескладання здійснюється у порядку, визначеному нормативними документами Академії. Для здобувачів заочної форми навчання обсяг аудиторних занять зменшено відповідно до навчального плану, а частина завдань виконується в межах самостійної роботи з поданням через систему дистанційного навчання Академії.

Політика щодо оскарження. Здобувач має право на вмотивоване оскарження результатів оцінювання у порядку, визначеному нормативними документами Академії, звернувшись до викладача, завідувача кафедри або гаранта освітньо-наукової програми.

Політика використання цифрових інструментів та інструментів штучного інтелекту. Використання цифрових інструментів і генеративного штучного інтелекту допускається для пошуку та первинного опрацювання джерел за умови прозорого декларування і критичної перевірки. Філософсько-методологічне есе має бути авторським текстом; подання згенерованого тексту як власного без декларування є порушенням академічної доброчесності. Під час екзамену використання цифрових пристроїв не допускається.

Політика сталого розвитку. Викладання дисципліни узгоджується із Цілями сталого розвитку ООН, насамперед із Ціллю 4 «Якісна освіта», Ціллю 16 «Мир, справедливість та сильні інститути» і Ціллю 17 «Партнерство заради стійкого розвитку». Заохочуються критичне мислення, протидія псевдонауці та дезінформації, відповідальне ставлення до суспільних наслідків наукової діяльності.

Методичне забезпечення навчальної дисципліни

Навчально-методичне забезпечення дисципліни включає: силабус дисципліни; конспект (тексти) лекцій; методичні рекомендації до семінарських занять; методичні рекомендації до самостійної роботи здобувачів; хрестоматію уривків першоджерел; сценарії симуляційних завдань із рольовими картками; банк кейсів; методичні рекомендації до філософсько-методологічного есе; банк завдань для модульних контрольних робіт; перелік питань до екзамену та зразок екзаменаційного білета (додаток 1).

Рекомендовані джерела інформації

Основна література

1. Кримський С. Б. Запити філософських смислів. Київ : ПАРАПАН, 2003. 240 с.
2. Кун Т. Структура наукових революцій / пер. з англ. Київ : Port-Royal, 2001. 228 с.
3. Роменець В. А., Маноха І. П. Історія психології XX століття : навчальний посібник. Київ : Либідь, 1998. 992 с.
4. Chalmers A. F. What Is This Thing Called Science? 4th ed. Indianapolis : Hackett Publishing, 2013.
5. Godfrey-Smith P. Theory and Reality: An Introduction to the Philosophy of Science. 2nd ed. Chicago : University of Chicago Press, 2021.
6. Okasha S. Philosophy of Science: A Very Short Introduction. 2nd ed. Oxford : Oxford University Press, 2016.
7. Popper K. The Logic of Scientific Discovery. London ; New York : Routledge, 2002.
8. Lakatos I. The Methodology of Scientific Research Programmes. Philosophical Papers. Vol. 1. Cambridge : Cambridge University Press, 1978.

Додаткова література

1. Feyerabend P. Against Method. 4th ed. London : Verso, 2010.
2. Laudan L. Progress and Its Problems: Towards a Theory of Scientific Growth. Berkeley : University of California Press, 1977.

3. Hacking I. Representing and Intervening: Introductory Topics in the Philosophy of Natural Science. Cambridge : Cambridge University Press, 1983.
4. Merton R. K. The Sociology of Science: Theoretical and Empirical Investigations. Chicago : University of Chicago Press, 1973.
5. Danziger K. Constructing the Subject: Historical Origins of Psychological Research. Cambridge : Cambridge University Press, 1990.
6. Longino H. E. Science as Social Knowledge: Values and Objectivity in Scientific Inquiry. Princeton : Princeton University Press, 1990.
7. Meehl P. E. Theoretical risks and tabular asterisks: Sir Karl, Sir Ronald, and the slow progress of soft psychology. Journal of Consulting and Clinical Psychology. 1978. Vol. 46, No. 4. P. 806–834.
8. Open Science Collaboration. Estimating the reproducibility of psychological science. Science. 2015. Vol. 349, No. 6251. aac4716.
9. Про наукову і науково-технічну діяльність : Закон України від 26.11.2015 № 848-VIII.
10. Етичний кодекс ученого України : схвалено загальними зборами НАН України 15.04.2009.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. Офіційний сайт МАУП. URL: http://maup.com.ua
2. Stanford Encyclopedia of Philosophy. URL: https://plato.stanford.edu
3. Internet Encyclopedia of Philosophy. URL: https://iep.utm.edu
4. PhilPapers. URL: https://philpapers.org
5. Center for Open Science. URL: https://www.cos.io
6. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. URL: http://www.nbuv.gov.ua
7. Google Scholar. URL: https://scholar.google.com

Додаток 1

ПрАТ «ВНЗ «МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»
Навчально-науковий інститут психології та соціальних наук
Кафедра психології

МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ ДО НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ФІЛОСОФІЯ НАУКИ»

Третій (освітньо-науковий) рівень вищої освіти. Спеціальність 053 Психологія. ОНП «Психологія». Обов'язкова дисципліна (ОК2), 3 кредити ЄКТС / 90 год, І семестр, підсумковий контроль – екзамен.

1. Методичні рекомендації до семінарських занять

Семінарські заняття (денна форма – 10 год., заочна форма – 4 год.) спрямовані на поглиблене осмислення ключових концепцій філософії науки, роботу з першоджерелами та застосування філософсько-методологічних підходів до аналізу психологічного знання і власного дисертаційного дослідження. Кожне заняття (2 год.) охоплює дві теми лекційного курсу. Провідними формами є семінар-дискусія, аналіз уривків першоджерел, кейс-аналіз, дебати та симуляційні завдання.

Порядок підготовки до заняття: опрацювати конспект лекцій і рекомендовані джерела; прочитати уривок першоджерела з хрестоматії та скласти короткий аналітичний конспект (теза – аргументи – значення для психології); підготувати відповіді на питання семінару; співвіднести матеріал з проблематикою власного дослідження.

Для здобувачів заочної форми проводяться два укрупнені семінари (Семінар А – теми 1–5, включно із симуляцією 1; Семінар Б – теми 6–10, включно із симуляцією 3); симуляція 2 виконується письмово в межах самостійної роботи.

Семінар 1 (Теми 1–2, 2 год.). Наука як тип знання та її структура

Питання для обговорення:

1. Предмет і проблемне поле філософії науки; співвідношення філософії науки, методології та історії науки.
2. Наука в системі культури: наука, філософія, релігія, мистецтво, повсякденне знання.
3. Емпіричний і теоретичний рівні знання; науковий факт і теоретична навантаженість спостереження.
4. Закон, теорія, модель; пояснення (номологічна модель К. Гемпеля) і розуміння (герменевтична традиція).

Практичні завдання:

1. Схарактеризувати структуру знання у своїй предметній галузі: ключові факти, закономірності, теорії, моделі.
2. Проаналізувати приклад «теоретично навантаженого» спостереження в психології.
3. Підготувати аналітичний конспект уривку першоджерела (за вибором).

Семінар 2 (Теми 3–4, 2 год.). Демаркація та моделі розвитку науки

Питання для обговорення:

1. Верифікаціонізм логічного позитивізму та його критика.
2. Фальсифікаціонізм К. Поппера; фальсифікованість як критерій науковості психологічних теорій.
3. Концепція наукових революцій Т. Куна: парадигма, нормальна наука, аномалія, криза, несумірність.
4. Методологія науково-дослідницьких програм І. Лакатоса (тверде ядро, захисний пояс, прогресивний і регресивний зсув); методологічний анархізм П. Фейєрабенда.

Практичні завдання:

1. Оцінити фальсифікованість двох психологічних теорій (за вибором) і зробити висновок щодо їх наукового статусу.

2. Проаналізувати «когнітивну революцію» в психології з позицій Т. Куна та І. Лакатоса.

3. Визначити «тверде ядро» і «захисний пояс» наукової програми, у межах якої виконується власне дослідження.

Симуляційне завдання:

«Круглий стіл філософів науки». Див. розділ 3 «Симуляційні завдання» (Симуляція 1).

Семінар 3 (Теми 5–6, 2 год.). Наукова раціональність і специфіка психологічного пізнання

Питання для обговорення:

1. Класична, некласична та постнекласична раціональність: ідеали й норми, роль суб'єкта пізнання.

2. Природничо-наукова та гуманітарна парадигми в психології: «пояснювальна» та «розуміюча» психологія.

3. Психофізична проблема та її сучасні інтерпретації.

4. Методологічний плюралізм і проблема єдності психологічного знання.

Практичні завдання:

1. Визначити тип раціональності, до якого тяжіє власне дослідження, та обґрунтувати висновок.

2. Порівняти дослідження одного феномена в природничо-науковій і гуманітарній парадигмах.

3. Скласти таблицю «онтологічні – епістемологічні – методологічні припущення» власного дослідження.

Симуляційне завдання:

«Експертна рада: наука чи псевдонаука?». Див. розділ 3 (Симуляція 2).

Семінар 4 (Теми 7–8, 2 год.). Криза відтворюваності та наука як соціальний інститут

Питання для обговорення:

1. Криза відтворюваності в психології: причини (публікаційне зміщення, сумнівні дослідницькі практики, низька статистична потужність).

2. Філософсько-методологічні уроки кризи; реакція наукової спільноти (попередня реєстрація, реплікації, відкрита наука).

3. Реалізм і соціальний конструктивізм у психології.

4. Етос науки за Р. Мертоном (універсалізм, комунізм, безкорисливість, організований скептицизм) та його сучасні трансформації; наукометрія та її обмеження.

Практичні завдання:

1. Проаналізувати кейс невдалої реплікації відомого ефекту та визначити філософсько-методологічні причини.

2. Оцінити, які норми етосу науки підтримуються або порушуються сучасною системою наукометричного оцінювання.

3. Запропонувати заходи, що підвищать надійність власного дослідження.

Семінар 5 (Теми 9–10, 2 год.). Етика науки, відповідальність ученого та наука в цифрову добу

Питання для обговорення:

1. Цінності в науці: ідеал ціннісної нейтральності та його критика.

2. Етика досліджень за участю людини; вразливі групи; дослідження в умовах війни.

3. Академічна доброчесність і відповідальність ученого перед суспільством.

4. Цифровізація, штучний інтелект і відкрита наука: нові епістемологічні та етичні виклики; перспективи психологічної науки в Україні.

Практичні завдання:

1. Проаналізувати етичні ризики власного дослідження та способи їх мінімізації.

2. Обговорити межі використання штучного інтелекту на різних етапах наукового дослідження.

3. Представити тези філософсько-методологічного есе.

Симуляційне завдання:
«Засідання комісії з етики наукових досліджень». Див. розділ 3 (Симуляція 3).

2. Методичні рекомендації до самостійної роботи здобувачів

Самостійна робота (денна форма – 46 год., заочна форма – 78 год.) передбачає опрацювання першоджерел і наукової літератури, підготовку до семінарів і симуляцій, написання філософсько-методологічного есе, підготовку до модульних контрольних робіт та екзамену.

Тема	Зміст самостійної роботи	Год. (денна)	Год. (заочна)	Форма контролю
Тема 1	Опрацювання джерел про предмет і функції філософії науки; глосарій ключових понять.	5	8	Глосарій
Тема 2	Аналітичний конспект уривку першоджерела; структура знання у власній галузі.	5	8	Конспект
Тема 3	Аналіз фальсифікованості психологічних теорій.	5	8	Аналітична записка
Тема 4	Підготовка рольової позиції до симуляції 1; аналіз наукової програми власного дослідження.	5	8	Виступ у симуляції
Тема 5	Типи раціональності: порівняльна таблиця.	4	7	Таблиця
Тема 6	Підготовка експертного висновку до симуляції 2; таблиця припущень власного дослідження.	4	8	Експертний висновок
Тема 7	Аналіз кейсу невдалої реплікації.	5	8	Кейс-аналіз
Тема 8	Етос науки та наукометрія: аналітичний огляд.	4	7	Огляд
Тема 9	Підготовка до симуляції 3; аналіз етичних ризиків власного дослідження.	5	8	Рішення комісії
Тема 10	Написання та оформлення філософсько-методологічного есе.	4	8	Есе
Разом		**46**	**78**	

3. Симуляційні завдання

Симуляції дають змогу «прожити» філософсько-методологічні дискусії та ситуації наукової практики, в яких абстрактні концепції стають інструментом ухвалення рішень. Кожна симуляція завершується дебрифінгом. Участь у симуляціях оцінюється до 10 балів за семестр.

Симуляція 1. «Круглий стіл філософів науки» (Теми 3–4, змістовий модуль 1)

Мета: поглибити розуміння моделей розвитку науки через їх застосування до реального епізоду історії психології.

Сценарій: на круглому столі «Як розвивається психологія?» зустрічаються К. Поппер, Т. Кун, І. Лакатос, П. Фейєрабенд і Л. Лаудан. Модератор пропонує для аналізу епізод історії психології (перехід від біхевіоризму до когнітивної психології або дискусію навколо невідтворюваних ефектів). Кожен «філософ» пояснює епізод зі своєї позиції та полемізує з іншими.

Ролі учасників: модератор, п'ять «філософів науки» (у парах або мікрогрупах), аудиторія-експерти, які ставлять запитання та оцінюють переконливість позицій.

Хід симуляції:

1. Мікрогрупи готують позиції за рольовими картками та першоджерелами (у межах самостійної роботи).
2. Вступні виступи «філософів» (по 3 хв).
3. Полеміка: кожен учасник ставить запитання іншому та відповідає на запитання до себе.
4. Запитання аудиторії; голосування «найпереконливіше пояснення».
5. Дебрифінг: що кожна модель пояснює добре, а що погано; значення для власного дослідження.

Продукт: порівняльна таблиця пояснень епізоду з позицій п'яти моделей розвитку науки.

Критерії оцінювання: концептуальна точність відтворення позиції; якість аргументації та полеміки; уміння застосувати модель до конкретного матеріалу.

Симуляція 2. «Експертна рада: наука чи псевдонаука?» (Теми 3, 5–6, змістовий модуль 2)

Мета: відпрацювати застосування критеріїв демаркації до реальних практик, що позиціонуються як психологічні.

Сценарій: до експертної ради надходять три заявки на включення методів, що позиціонуються як психологічні, до програми підвищення кваліфікації психологів. Рада має оцінити науковий статус кожного методу та ухвалити обґрунтоване рішення.

Ролі учасників: голова ради, три експерти (кожен відповідає за окремий критерій: фальсифікованість, емпірична підтвердженість, теоретична узгодженість), представники заявників, секретар.

Хід симуляції:

1. Ознайомлення з досьє заявок (описи методів і заявлених доказів ефективності).
2. Виступи представників заявників (по 2 хв).
3. Експертиза за критеріями демаркації та доказовості; запитання до заявників.
4. Обговорення й голосування; оформлення експертного висновку.
5. Дебрифінг: межі та проблеми застосування критеріїв демаркації.

Продукт: експертний висновок щодо кожної заявки з обґрунтуванням.

Критерії оцінювання: коректність застосування критеріїв; доказовість висновку; урахування аргументів заявників.

Симуляція 3. «Засідання комісії з етики наукових досліджень» (Тема 9, змістовий модуль 2)

Мета: сформувати вміння виявляти й зважувати етичні ризики досліджень і ухвалювати рішення на засадах етики науки.

Сценарій: комісія з етики розглядає заявку на дослідження психологічних наслідків війни, що передбачає онлайн-опитування внутрішньо переміщених осіб, зокрема підлітків, з використанням сервісу штучного інтелекту для аналізу відкритих відповідей. Заявка містить низку етичних прогалин.

Ролі учасників: голова комісії, члени комісії (психолог-практик, юрист, представник громадськості, фахівець з даних), дослідник-заявник, секретар.

Хід симуляції:

1. Презентація дослідницького протоколу заявником (5 хв).
2. Члени комісії аналізують протокол за чек-листом (інформована згода, вразливість, ризик ретравматизації, конфіденційність даних, використання ШІ).
3. Запитання та відповіді; можливість заявника внести зміни до протоколу.
4. Ухвалення рішення: схвалити / схвалити з умовами / відхилити; дебрифінг.

Продукт: рішення комісії з переліком умов і рекомендацій.

Критерії оцінювання: повнота виявлення етичних ризиків; обґрунтованість рішення; конструктивність рекомендацій.

4. Методичні рекомендації до філософсько-методологічного есе

Тема есе: «Епістемологічні та ціннісні засади мого дисертаційного дослідження». Обсяг – 10–12 тис. знаків, оформлення відповідно до чинних вимог до наукових текстів, покликання – за стилем APA або ДСТУ 8302:2015. Есе погоджується з науковим керівником і подається до кінця змістового модуля 2.

Рекомендована структура есе:

1. Вступ: проблема дослідження та її місце в сучасній психології.
2. Онтологічні припущення: як розуміється досліджуваний феномен.
3. Епістемологічні припущення: як можна пізнати феномен; обраний тип раціональності та парадигма.
4. Місце дослідження в науковій програмі (за І. Лакатосом) або парадигмі (за Т. Куном).
5. Критерії науковості та способи забезпечення надійності результатів.
6. Ціннісні та етичні засади дослідження; ризики та способи їх мінімізації.
7. Висновки і список використаних джерел (не менше 10, з них не менше 5 першоджерел з філософії науки).

5. Банк завдань для модульних контрольних робіт

Модульна контрольна робота виконується у письмовій (тестовій) формі й охоплює матеріал відповідного змістового модуля. Оцінювання – до 10 балів за кожну МКР.

Модульна контрольна робота 1 (змістовий модуль 1, теми 1–5)

Частина А. Тестові завдання закритої форми (оберіть одну правильну відповідь).

1. Предметом філософії науки є: а) історія наукових відкриттів; б) закономірності наукового пізнання, структура та динаміка наукового знання; в) методики експерименту; г) організація наукових установ.
2. Теоретична навантаженість спостереження означає, що: а) спостереження завжди хибні; б) спостереження залежать від теоретичних уявлень дослідника; в) теорія не потрібна; г) спостереження замінюють теорію.
3. Принцип верифікації логічного позитивізму полягає в тому, що: а) науковим є твердження, яке можна спростувати; б) осмисленим є твердження, яке можна перевірити досвідом; в) наука розвивається революціями; г) усі методи рівноправні.
4. Згідно з К. Поппером, теорія є науковою, якщо вона: а) підтверджена багатьма фактами; б) принципово фальсифікована; в) визнана спільнотою; г) математизована.
5. Центральним поняттям концепції Т. Куна є: а) фальсифікація; б) парадигма; в) дослідницька програма; г) верифікація.
6. Несумірність парадигм означає: а) відсутність спільної мови та критеріїв для їх прямого порівняння; б) рівну цінність парадигм; в) математичну неспівмірність; г) їх тотожність.
7. Тверде ядро дослідницької програми (за І. Лакатосом) – це: а) допоміжні гіпотези; б) фундаментальні положення, які за рішенням прихильників не піддаються спростуванню; в) емпіричні дані; г) методики.
8. Гасло «anything goes» належить: а) К. Попперу; б) Т. Куну; в) П. Фейєрабенду; г) Л. Лаудану.
9. Некласична раціональність характеризується: а) повним виключенням суб'єкта з результатів пізнання; б) урахуванням зв'язку знання про об'єкт із засобами і процедурами пізнання; в) ігноруванням методу; г) відмовою від науки.
10. Постнекласична раціональність передбачає: а) лише опис фактів; б) врахування ціннісно-цільових орієнтацій суб'єкта та соціальних наслідків знання; в) заперечення науки; г) виключно математичні методи.

Частина Б. Завдання на відповідність.

1. Установіть відповідність між автором (К. Поппер, Т. Кун, І. Лакатос, П. Фейєрабенд) і ключовим поняттям його концепції.
2. Установіть відповідність між типом раціональності (класична, некласична, постнекласична) та її характеристикою.
3. Установіть відповідність між елементом наукового знання (факт, закон, теорія, модель) та його визначенням.

Частина В. Відкриті (проблемні) завдання.

1. Оцініть фальсифікованість запропонованої психологічної теорії та обґрунтуйте висновок.
2. Проаналізуйте наведений епізод історії психології з позицій концепції Т. Куна.
3. Визначте тверде ядро та захисний пояс наведеної дослідницької програми.

Модульна контрольна робота 2 (змістовий модуль 2, теми 6–10)

Частина А. Тестові завдання закритої форми (оберіть одну правильну відповідь).

1. Розмежування «пояснювальної» та «розуміючої» психології пов'язане з іменем: а) В. Дільтея; б) Б. Скіннера; в) К. Поппера; г) Р. Мертона.
2. Психофізична проблема стосується: а) співвідношення психічного і фізичного (тілесного); б) методів психофізики; в) статистичного аналізу; г) етики досліджень.
3. Однією з причин кризи відтворюваності є: а) надмірна кількість реплікацій; б) публікаційне зміщення та сумнівні дослідницькі практики; в) відкритий доступ до даних; г) попередня реєстрація.
4. P-hacking – це: а) аналіз потужності; б) маніпулювання аналізом даних до досягнення статистичної значущості; в) метааналіз; г) вид реплікації.
5. До норм етосу науки за Р. Мертоном належить: а) конкуренція; б) організований скептицизм; в) секретність; г) авторитаризм.
6. Універсалізм як норма етосу науки означає: а) оцінювання знання незалежно від особистих характеристик автора; б) поширення науки в усьому світі; в) єдиний метод для всіх наук; г) міжнародну мову науки.
7. Соціальний конструктивізм у психології стверджує, що: а) психічні явища існують незалежно від мови та культури; б) психологічні категорії формуються в соціальних і дискурсивних практиках; в) психологія зводиться до фізіології; г) наука неможлива.
8. Інформована згода учасника дослідження передбачає: а) усну згоду керівника установи; б) добровільну згоду на підставі зрозумілої інформації про мету, процедури та ризики; в) підписання будь-якого документа; г) згоду батьків для будь-якого учасника.
9. Відкрита наука передбачає: а) вільний доступ лише до статей; б) прозорість і доступність публікацій, даних, методів і процесу дослідження; в) відмову від рецензування; г) публікацію без авторства.
10. Епістемологічна проблема застосування великих мовних моделей у науці пов'язана насамперед з: а) швидкістю обчислень; б) непрозорістю та ризиком генерування недостовірних тверджень; в) вартістю; г) мовою інтерфейсу.

Частина Б. Завдання на відповідність.

1. Установіть відповідність між нормою етосу науки (універсалізм, комунізм, безкорисливість, організований скептицизм) та її змістом.
2. Установіть відповідність між сумнівною дослідницькою практикою (p-hacking, HARKing, вибіркове звітування, публікаційне зміщення) та її описом.
3. Установіть відповідність між епістемологічною позицією (реалізм, конструктивізм, прагматизм) та її тезою.

Частина В. Відкриті (проблемні) завдання.

1. Проаналізуйте наведений кейс невдалої реплікації та визначте філософсько-методологічні причини.
2. Оцініть етичні ризики наведеного дослідницького протоколу та запропонуйте зміни.

3. Обґрунтуйте власну позицію щодо ціннісної нейтральності психологічної науки.

6. Перелік питань до екзамену

1. Предмет, проблемне поле та функції філософії науки.
2. Наука в системі культури; критерії науковості.
3. Наука як знання, діяльність і соціальний інститут.
4. Емпіричний і теоретичний рівні наукового знання.
5. Науковий факт; теоретична навантаженість спостереження.
6. Закон, теорія і модель у науці.
7. Пояснення і розуміння в науковому пізнанні.
8. Проблема демаркації науки та ненауки.
9. Верифікаціонізм логічного позитивізму та його критика.
10. Фальсифікаціонізм К. Поппера.
11. Наука і псевдонаука в психології.
12. Концепція наукових революцій Т. Куна.
13. Поняття парадигми та нормальної науки.
14. Несумірність парадигм і проблема прогресу науки.
15. Методологія науково-дослідницьких програм І. Лакатоса.
16. Методологічний анархізм П. Фейєрабенда.
17. Концепція дослідницьких традицій Л. Лаудана.
18. Класичний тип наукової раціональності.
19. Некласичний тип наукової раціональності.
20. Постнекласичний тип наукової раціональності.
21. Наукова картина світу: поняття та функції.
22. Специфіка соціогуманітарного пізнання.
23. Природничо-наукова та гуманітарна парадигми в психології.
24. Психофізична проблема в сучасній філософії та психології.
25. Методологічний плюралізм у психології.
26. Криза відтворюваності в психології: причини та наслідки.
27. Сумнівні дослідницькі практики та способи їх подолання.
28. Реалізм і соціальний конструктивізм у психології.
29. Наукова спільнота та наукова комунікація.
30. Етос науки за Р. Мертоном.
31. Наукометрія: можливості та обмеження.
32. Цінності в науці; ідеал ціннісної нейтральності.
33. Етика досліджень за участю людини.
34. Етичні проблеми досліджень у вразливих групах та в умовах війни.
35. Академічна доброчесність як етична засада наукової діяльності.
36. Відповідальність ученого перед суспільством.
37. Відкрита наука: філософські та етичні засади.
38. Штучний інтелект у науці: епістемологічні та етичні виклики.
39. Розвиток психологічної науки в Україні: традиції та перспективи.
40. Епістемологічні засади власного дисертаційного дослідження.

Зразок екзаменаційного білета

ПрАТ «ВНЗ «МАУП». ННІ психології та соціальних наук. Кафедра психології. Третій (освітньо-науковий) рівень. Спеціальність 053 Психологія. Дисципліна «Філософія науки».

Екзаменаційний білет № __

1. Концепція наукових революцій Т. Куна та її застосування до історії психології. (15 балів)
2. Етика досліджень за участю людини: принципи та особливості досліджень в умовах війни. (15 балів)

3. Проблемне завдання. Дослідницька група заявляє про відкриття нового психологічного ефекту на підставі одного дослідження з вибіркою 40 осіб; спроби реплікації дали суперечливі результати. Оцініть ситуацію з позицій К. Поппера та І. Лакатоса і запропонуйте стратегію подальших досліджень. (10 балів)